

A szocializmus és panrussizmus felszedett eszméről nem is beszélve, egyik háznál a tehenet keresztelik Amerikának, mert az onnan haza küldött pénzből telt ki az ára, máshol a klapeczet hívják Johnnak Jano helyett, mert véletlenül odaát látta meg a napvilágot, aztán majd mindenfelé konyitának egy kissé legalább Shakspere nyelvéhez s az áfonyát áruló kis lány ügyes czink-bográcsán is nagy betűkkel ékeskedik »Norddeutsche Lloyd Bremen«, tanuságul, hogy a család valamelyik tagja tengeren túl járt s a hajóról hozta el emlékebe jogosan vagy jogtalanul az ételes csészéjét.

De persze nekünk kedvesebb, ha Amerika hatása helyett saját évezredes államalkotó mivoltunk hatását látjuk a tótságon s a rosszul kimondott »adon szivar« százszor érdekesebb, mint akár a legperfectebben konstruált english senténcia s még az is módfelett megörvendtetett bennünket, mikor az uton kolduló czigányaszszony megrázva batyuját, feltűnően tiszta szép magyar kiejtéssel hátra szólt: »Árpád ébredj«, mire egy borzas kis purdó rugta ki mosolygó ábrázatját a batyúból, mi pedig jót neveltünk Árpád ébredésén.

Leszáll az őszi este, sűrűn párázik a föld, füstölnek a hegyek, az erdők, a hideg bekerget a nagy terem kályhája köré, — jaj de kevesen vagyunk már!

Másnapra havas esőt jósolnak — que faire? végre az őszben sem lehet a véglétekig gyönyörködni, rendeljük meg a kocsit és aztán vissza a poros meleg fővárosba, ahol nincs rét, nincs erdő, nincs levegő, ellenben naftalinosak a szobák és szól a Jambo-nóta...

Mariska.

Ybl Miklós.

Az emberek rendszeresen azokat a dolgokat veszik legkevésbé észre, amelyek legközelebb esnek hozzájuk. Az utca sétáló népe elhalad az utca élete mellett s legfeljebb futólagos benyomásokat kap le róla. Oly sebesen fut a napi élet árja, hogy aki vele uszik, úgy jár mint a gyorsvonaton utazó ember, aki a tájból csak a messzi hegyeket látja, mert a gyors iramban nyomtalanul elszaladnak előle a közelében fekvő nagy dolgok. Nagy írók és nagy művészek egy percze kiragadják az embereket ebből a megszokott messzilatásból s megmutatják nekik azt a dus alakulatu milieut, mely az életüket formálja, átalakítja, csiszolja. De másik perczen az emberek megint belemerülnek a futó árba s elfelednek megállni olyan dolgok előtt, melyek nagyságukért s mélységükért érdemesek a megsejtelésre.

Az építő művészet sinyli meg leginkább a nagyvárosok életének ezt a divatos hajszáját. Az emberek elsétálnak a geniálisan kitervelt építmények mellett s nem érnek rá magukba szivni azt a szellemet, mely ebből az ősi művészetből kiárad. A konstrukció biztos logikája, a formák szépsége hiába áll kőbe vágva a boulevardokon és tereken, beszédét nem hallja meg az utca sétáló raja. Azzal sem törődik, hogy minő agyvelőben született meg ez vagy amaz új gondolat, mely az utcasor homlokzataira van írva az architektúra nyelvén. Az építőművész mostohagyermeké annak a társadalomnak, melynek részére palotákat tervel, városokat mér ki, hidakat épít, utakat szab. Egy kis színésznő nevét jobban portálja az utca nyelve, mint a városokat formáló, nagyszerű hajlékokat szerkesztő építőművészekét.

Nálunk csak egy építésznek jutott ki a sorstól az a kiváltság, hogy nevével és alkotásaival foglalkozott a nagy közönség. Ez az egy Ybl Miklós. Bár élete szerény visszavonultságban folyt le s ő maga semmiképp sem kereste a népszerűséget, mégis átment a neve a köztudatba. Ő volt Magyar-

országon az első építőművész, akiről beszéltek az emberek. Nem mernék azt mondani, hogy megértették az ő erőteljes szellemét, de alkotásainak pusztá statisztikája is elegendő arra, hogy magára irányítsa az eléggé nehézkesen mozgó közfigyelmet. Csak koncepczióinak a praktikus életbe is mélyen bele-nyúló nagysága és sokfélesége tette az egykori veszprémi kőművesinast híres emberré.

Ő alakította át a magyar fővárost. Gróf *Andrássy* Gyula mellé állva, kitervelte s megszabta azokat az alapokat, melyeken Budapest tovább fejlődött s tovább fog fejlődni. Utakat tört, tereket metszett ki, új közlekedő csatornákat nyitott a modern fővárosi életnek, letört elavult és csunya városrészeket, új képet adott a Duna partjainak, hatalmas utrendszert tervelt a budai várhegyre. Nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy Ybl Miklós az ujjaalapítója a magyar fővárosnak. Budapest azokon a nyomokon épül ki, melyeket Ybl Miklós rajzolt a régi homokos, piszkos provinciális városnak földjére. Benne meg volt a nagy tervelő művészeknek az a tehetsége, hogy világosan s egyszerűen tudta átlátni ezeknek a háztömegeknek s utrendszereknek tömkelegét.

Ép oly egyszerűen nagy vonásokban látott bele a leendő világváros jövőjébe s ki tudta szelni azokat az utakat, melyeken egy város legegészségesebben és legtermészetesebben fejlődhetik. S a mit ebben a hatalmas energiát és éleslátást kívánó munkában a mérnök kiszámított és kitervelt, azt művészi szépséggel ékesítette fel az architektus. A Dunapart, a várbazár, a várhegy serpentinjei, a muzeum környéke és az *Andrássy*-ut tanuskodnak a ról a nagy talentumról, mellyel Ybl új jelleget tudott adni egy egész városnak. Az újabb időben Páris átalakítása óta alig jutott építésznek merészebb és nehezebb feladata, mint Yblnek, mikor rábízta a főváros átalakítását, szinte mondhatnók ujjaalapítóját.

E nagy koncepczió mellett első percze szinte kicsinyeknek látszanak Yblnek, a palotaépítő és templomokat tervelő művészek érdemei.

Pedig azok egymagukban véve is igazolnák azt a nagy szeretetet és kegyeletet, mely az imént szobrot emelt neki. A Budapestben divatosá vált olcsó hatásra számító paloták közül egyszerű nagyságukkal válnak ki az ő építményei. Yblnek, a palotaépítő művészek hitvallása messze eltért a legtöbb mai építészétől. Oly intenzív volt az ő architektonikus érzéke, s oly puritán módon fogta fel művészetét, hogy sohasem kereste a hatást anorganikus diszítésekben, hanem gondja volt, hogy a konstrukció világossága, célját és lényegét nyíltan valló formái adják meg alkotásainak a szépséget. A sok diszítmenyekkel teleragasztott homlokzatok és belső silányságot takaró palota-kulisszák közt az ő művei a nyugodt, előkelő egyszerűséget, a biztos erőt képviselik. Utalhatunk e részben a lipótvárosi templomra, az új királyi várak első tervére, a vámház-palotára, az Opera palotájára, a ferencvárosi templomra.

Mint valamennyi nagy építőmester, úgy ő is távol tartotta magát azoktól az architektonikus kifejezési formáktól, melyek a dekoráció felé csábítgatnak. Innen van, hogy főképp a román és renaissance-stilt kedvelte, azt is puritán formában és sohasem kísérlette meg a későbbi stíleket.

Egyszerű nemes izléséből, a konstruktív architektúra iránt érzett vonalmából magyarázható ki az is, hogy például sohasem jutott eszébe valamely nagyszabású építményt gót stílusban tervelni, mely oly könnyen csábítja az építészeket a kicsinyes részletkultuszra. Nagy és egyszerű volt a kifejezési formáiban s a mint magánéletében kerülte a feltűnést és előtérbe jutást, úgy alkotásaiban is csak a benső erőt, a nyugodtságot, a nagy művészek egyszerű frázisait előbbre helyezte a ma mindegyre divatosabbá váló ideges és öntetszelgő építészetenél.

Ybl Miklósnak szobrot emeltek tanítványai, kollégái és utódai. Nem a nagy közönség adakozásából került elő a várbazár előtt emelkedő bronzszobor. Ennyire még nem ment át a köztudatba az építőművészet kultusza. Nagy híre s az a tisztelet, mellyel nevét a közönség emlegeti, mégis bizalommal

tölthet el minket az iránt, hogy az építészet nagysága és szépségei iránt immár ébredezni kezd nálunk is a fogékonyság. Igaz, hogy a fogékonyságnak ezt az ébredését csak olyan óriási munka révén lehetett elérni, mint a milyen Ybl élete munkája volt.

Lyka Károly.

FÉLMULT IDŐKBŐL.

A kassai párbaj.

A nyáron át jóformán magam is csak vendégszámra mentem itthon Budapesten, hol Bécsből, hol az ország egyik-másik sarkából jöttem el néhány napra.

Igy történt a napokban is.

Langyos, kora őszi alkonyat volt és a világos-kékből rózsaszinesbe átmenő ég peremén búcsúzó sugarak megörtek Hunyad vára zöldes csúcstetején, míg a mulatóhelyekről kihangzó katonai és cigányzene az ember morajjal sajátos hangzavarrá szüremkedett össze.

Ott ültünk a Gerbeaud pavillon japán napernyői alatt s a társaságban volt ujságíró, képviselő, sportsman, sőt főispán is, és a szürke saccók és csikos lawn-tennis kabátok mosolygó föliáját szép asszonyok rózsaszín, világoskék és halvány heliotropszínű illatos, könnyű toalettjei képezték. Egyszerre csak az ünneplő Kassára vitte át a beszédet társaságunk egyik tagja s erre majd mindenki tudott valamit mesélni a felvidéki Kis-Bécsről, ahogy régebben Kassát helyi patriotizmussal nevezgetni szerették.

És valóban, nem is minden ok nélkül.

Irodalom, művészet régen otthon voltak már akkor Kassán, midőn a szegényes Pesten még csak zsellérkedett a magyar muzsa. A múlt század nyolczvanas éveiben itt indította meg Kazinczy *Orfeus* című folyóiratát és 1829-ben állandó megyei segélyben részesíté Kassa az ott működő magyar színtársulatot, intendánsul megválasztván Berzeviczy Vinczét, aki az első volt azt indítványozni, hogy a magyar akadémia drámai művek jutalmazására pályadíjakat tűzzön ki. De a szalon-élet is rendkívül élénk volt Kassán és alig volt városa az országnak, a hol annyi mágnáscsalád telelt volna, mint ott.

— Hej, hej — sohajtott föl egy fehérhajú, de még úde arcú képviselőné, csak valamivel túl azon a koron, a melyben Balsac legérdekesebbnek mondja az asszonyt.

— Mit tudtok ti... ti csak régi, penészes krónikákból beszéltek, de én, én, a ki azon időt töltöttem a dóm tövében, akinek Kassa legnyalkább gavallérjai csináltak Fensterpromenadokat, aki annyi szerelmi regényt, intriguát láttam lefolyni szemem előtt, én már tudok sok mindent a szalonok tegnapijából is.

Mindenki kérdőleg tekintett a sűrű, fehérhajú asszonyra, akinek élénk szemei csakugy villogtak a még mindig sötét pillák alól.

Elértette a kérdő tekinteteket és pohara mellé helyezve a szalmaszálat, melyen át a grenadinet szűrte volt, átvette Szerezáde szerepét!

— A nagy szélcsend, a nagy *slendrian* idejében, a márcziusi napok előtt történt még ez a história.

Az évszámra már nem emlékszem, de a negyvenes évek derekán lehetett; tizenhárom-tizennégy éves fruska voltam akkor, aki mindenbe beleütötte az orrát, és aki mindent először tudott meg a városban.

A történet egy daliás főszolgabiróról szól, aki amaz idők divatja szerint, csak amugy ex nobile officio viselte a hivatalát.

A főszolgabiró ősrégi családból származott. Miczbán hét fia egyikének volt egyenes leszármazója.

Elegáns, nyílt házat vitt és szalonja, melynek fővonzó erejét neje képezte, gyűlőhelye volt az akkori kassai szocziétásnak.

A főszolgabiróné, egy magasrangú katonatiszt leánya — mint a kincstári hölgyek rendszeren, vig, mulatni szerető asszony volt, akinek jókedvétől egész nap visszhangos volt a *Forgács*-utcai ház, a melyben laktak. Ha akkor már létezett volna az a szó, *jukker* asszonynak nevezték volna, így nem volt semmi elnevezése.

Noha jó kedvében a kellő határt soha át nem lépte és szamos udvarlót a legszigorúbb platonizmus korlátai közé szoritotta, férje féltékenyebb volt egy hamisítatlan Othellónál és irtózatossággal, kételkedéseivel nagyon elkésztette a szép, fiatal menyecske életét.

— Kikurálom én ebből a nyavalyából mindörökre a szolgabiró uramat, — jegyzé meg egy napon *Alberti*, vértés-ezredes, aki akkor Kassán feküdt s akinek a szegény asszony gyakran panaszkodott férje miatt.

Néhány nap múlva találkozott az ezredes a főszolgabiróval. Épen a redoute előtt ment és nagyon sietett.

— Hova hová? — állította meg *Alberti*.

— Valami eset adta elő magát *Szepsin*, oda kell mennem, csak befogatok, már ebédelni sincs időm... Talán csak késő éjjel jövök meg.

Az ezredes terve azonnal készen volt.

Alig vált el a szolgabirótól, elment a *Forgács*-utczába és megkérte a szép asszonyt, hívná meg estére theára.

Az asszonyka rettentően szabadkozott:

— Nem lehet, nem lehet. Megöl az uram, ha itt találja.

— Keltőn áll a vásár, — veté oda hetykén a nyalka vértés ezredes — ha soha se mer semmit, akkor sohasem gyógyíthatom ki férjét kárhuzatos betegségéből.

Az asszony, aki rendkívül sokat szenvedett férje féltékenysége által, végre is beleegyezett és megengedte *Albertinak*, hogy estére eljőjön theára.

Szép, csillagos téli este volt. A dómban elhúzták a hetet és a fagyos uton döngve robogtak a kocsik a színházhoz, míg enyészetiesen hangzott be az elkésett gyalogosok sebes lépése.

A szép asszony puha, meleg szalonjában, jó közel az óriási, fehér porcellán-kályhához, állt a kis ébenfa asztal, rajta a vieux Vienne thea-szerviz, az ezüst-cukorszelencze s egy krisztályüvegben szikrázó, valódi ananász rum.

A vértés ezredes ott ült egyik magashátú empire zsölyében, vele szemben a szép asszony, nagyvirágú pongyolában — apró hófehér selyem, pillangós czipőkben.

A pose kissé szinpadias volt — de hát kiszámított játék is volt az egész *talmi rendez-vous*.

A két partner valami nagyon ártatlan dologról beszélgetett, talán arról, hogy kinek volt a legszebb ruhája a budai nádori bálon, vagy arról, hogy jövő héten a híres *Füredy* fog vendégszerepelni, midőn kocsi állt meg a ház előtt, és erre csakhamar siető léptek hallatszottak.

— A férjem! kiáltott az asszony, aki most már kezdte bánni, hogy beleegyezett a merész játékba és halálsápadtan nézett az ezredesre.

Ez meg sem mozdult helyéről, és amit eddig nem tett, elővett egy vastag *miláreszt* — a negyvenes évek legelegánsabb szivarját — és lábait keresztbe rakva, kedélyesen kezdte eregetni a bodor füstmacskákat.

A szolgabiró, aki már az utczán dühbe jött, látva a kivilágított szalon-ablakot, homlokán kidagadt erekkel, vörösre gyúlt arczczal nyitott be:

— Uram! — dörgött az ezredesre irtózatossággal hangon és három r-el — Ön itt... ilyen órában...